

LA DIÒCESI D'ORIOLA-ALACANT I EL FRANQUISME

M. MORENO SECO, *La quiebra de la unidad. Nacional-catolicismo y Vaticano II en la diócesis de Orihuela-Alicante, 1939-1975*, pròleg d'Emilio La Parra López, Generalitat Valenciana-Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1999, 423 pp.

En un assaig recent sobre la sort del parlamentarisme liberal a Gran Bretanya i Espanya després de la crisi de «fi de segle», l'últim guardonat amb el premi Príncep d'Astúries de Ciències Socials, l'hispanista Raymond Carr, conclouïa que la fallida del liberalisme espanyol el 1923 va ser el resultat de les conseqüències a llarg termini del desastre del 98. L'exèrcit, humiliat per la derrota i obstinat en l'aventura africana, tornava al primer pla polític com a salvador de la pàtria, emparat pel poder d'una Església monopolista i una dreta per a la qual la unitat catòlica era el símbol de la identitat nacional. A penes sis anys després del fracàs de la dictadura de Primo de Rivera, un nou cop d'Estat, el juliol de 1936, significava el principi del final del procés de modernització i de l'intent de convivència democràtica en una societat civil i laica, involució que l'Església catòlica espanyola, amb un profund tarannà integrista, no tardà a beneir en nom de la «Guerra Santa» contra l'anti Espanya.

La lenta normalització de la història d'Espanya, a la qual va contribuir el procés de transició política a partir del 1975, no ha assegurat que tots hagen foragitat els seus fantasmes del passat i hagen assumit la seua responsabilitat de manera crítica i assossegada. El desinterès (quan no un silenci còmplice), els recels i els prejudicis han acabat produint un coneixement precari d'aspectes essencials de la nostra història recent. Aquest és el cas dels estudis sobre l'Església catòlica a

Espanya, tema en què s'emmarca el llibre comentat, que, a més d'escassos, s'han caracteritzat per un esbiaixat caràcter hagiogràfic o, si més no, justificatiu. No obstant això, la comprensió del clericalisme i l'anticlericalisme espanyols ha avançat fins al punt de permetre que ens allunyem de tòpics massa gastats sobre l'atavisme d'un poble que, es diu, ha anat darrere dels capellans amb un ciri o un pal. L'adequada anàlisi d'aquests aspectes, com es desprèn de la prolixa obra de Mónica Moreno, s'imbrica en el complex procés de modernització i secularització de la societat espanyola al llarg de la contemporaneïtat, per la qual cosa l'aliança de l'Estat i l'altar hi apareix com una perversa reacció.

Sobre aquest rerefons, el llibre *La quiebra de la unidad*, resultat de la tesi doctoral de l'autora, presenta com a primera novetat el fet d'ocupar-se de la història d'una diòcesi al llarg de tota la dictadura franquista: la diòcesi d'Oriola-Alacant, exemple que, amb matisos, ens aproxima a la realitat de l'Església local a Espanya en aquest període recent. Aquest tipus de treballs, que ha tingut un desenvolupament saludable en tradicions historiogràfiques com la francesa, escasseja a Espanya. Podem citar, en l'últim lustre, unes poques aportacions sobre el nacionalcatolicisme en els anys quaranta i cinquanta i, en menor mesura, la trajectòria de l'Església local després del Concili Vaticà II en àmbits com Cantàbria, el País Basc —especialment Bilbao— i Lleida, a més d'algun altre treball anterior sobre València.

L'autora ha organitzat els continguts del llibre en dos grans blocs temporals, separats per la data de 1959 i el començament de les primeres sessions del Concili Vaticà II. Després d'un breu balanç de les conseqüències de la guerra en la diòcesi d'Oriola, fa una detallada exposició de l'esforç que la jerarquia diocesana va dur a terme per tal de procurar la *recreianització* de la societat alacantina i legitimar una dictadura «per la gràcia de Déu». És lamentable que l'autora, Mónica Moreno, no poguera accedir a la documentació de l'Arxiu Diocesà i d'altres institucions eclesiàstiques. Aquesta circumstància ha limitat conèixer els assumptes pastorals i polítics de la jerarquia de la diòcesi, perfilats *grosso modo* a través de la consulta del *Boletín Oficial del Obispado* i d'altres publicacions periòdiques, sobretot de la premsa local, les notícies de la qual han permès reconstruir, en bona mesura, la imposició de l'Església sobre la societat alacantina mitjançant el sistema educatiu, la beneficència, les manifestacions religioses, la propaganda i el control de la moral i els costums. Al final de l'exhaustiu relat, destaca una primera con-

clusió: a pesar de la decidida col·laboració de les autoritats franquistes, la falta de conflictes destacables amb Falange i l'angoixant clima de pressió ideològica, el projecte de recreianització de la societat alacantina —i, particularment, dels treballadors i de la dona— va acabar fracassant enmig de la indiferència i el ràpid procés de secularització, que havia arrancat ja en el període republicà.

Un aspecte important, que acaba centrant la segona part de l'obra, és el paper de les associacions d'apostolat seclar. Precisament, l'atenció prestada a la comunitat eclesial és la segona novetat del llibre, cosa que va facilitar el fet d'haver pogut accedir als arxius de les organitzacions especialitzades d'Acció Catòlica. L'autora insisteix en el fet que, juntament amb el fracàs del projecte recreianitzador, la subordinació dels seglars en la vida religiosa va ser un altre factor que va contribuir a l'allunyament entre l'Església i la societat. La jerarquia de la diòcesi d'Oriola-Alacant, encapçalada pel prelat Pablo Barrachina Estevan des del 1954 fins a la seua jubilació, el 1989, no va tardar a refredar el seu compromís amb les conseqüències més innovadores del Concili i va acabar alineant-se amb les postures immobiliistes de bona part de l'episcopat. En aquest punt, l'esmentada dificultat d'accés a la documentació torna a deixar-se sentir, en uns moments en què la Conferència Episcopal Espanyola acabaria veient-se dividida al voltant del procés aperturista de Vicent Enrique i Tarancón des del 1969 (malgrat que acaben l'estiu del 1956, resulten d'interès les seues *Confesiones*, aparegudes a Madrid, Ediciones PPC, 1996). *La quiebra de la unidad*, com diu el títol del llibre de Mónica Moreno, no només es va donar entre la jerarquia eclesiàstica i la comunitat eclesial, sinó que va acabar afectant la mateixa cúpula de l'Església espanyola. Així i tot, és cert que, enmig de la sensació de durabilitat de la dictadura franquista més enllà del seu general homònim, la por de passar del creixent compromís social de les organitzacions d'apostolat seclar, sobretot dels moviments especialitzats d'AC (especialment de dones i joves en la diòcesi d'Oriola-Alacant), a la lluita política guiada per l'aproximació entre cristianisme i esquerra va poder més, de moment, en el si de l'episcopat espanyol, amb temor del fet que l'Església s'enfrontara directament al poder i es trobara envoltada d'una espiral d'impredecible canvi polític, que finalment la va arrossegar entre el compromís sincer d'uns amb les llibertats i l'oportunisme prudent d'altres.

Francisco Sevillano Calero